

дань. Якщо розширити статті, бібліографію, урізноманітнити показники (на разі є лише іменний), додати ілюстративні та іконографічні матеріали, то «Матеріали» можуть бути перетворені (і то було б по-

трібною і важливою справою) на повноцінну і вельми цікаву та корисну енциклопедію з історії етнологічної науки.

Жанна КОВБА

Новий оригінальний жанр української бібліографії

(Рецензія на: А. Кравчук. Індекс української католицької періодики Галичини. 1871 – 1942. – Львів : Вид-во Львів. Богословської Академії; Монастир монахів Студитського уставу; Видавничий відділ «Свічадо», 2000. – 536 с.)

Справа підготовки і випуску, особливо ж уведення у читацьке середовище, довідково-бібліографічних видань нині є показником як досягнень, так і негараздів у видавничій та інформаційній галузях України.

Останнє десятиріччя ХХ ст. характерне певними здобутками в українській бібліографії попри складне економічне становище держави в цілому і бібліографічної зокрема. Значущим є звільнення від ідеологічного догматизму, спрямованість на інтеграцію у світове інформаційне співтовариство, формування напряму наукового осмислення і бібліографічного відображення здобутків національної культури в історичному контексті.

Так, у 2000 р. вийшов у світ черговий том «Записок Наукового Товариства Шевченка. Філологічна секція. Т. 213. Літературно-науковий вістник: показник змісту. Т. 1–109. (1898–1932)», автором і укладачем якого є відомий український книгознавець Богдан Ясінський.

Показник належно оцінили науковці-дослідники, фахівці-бібліографи. На шпальтах книгознавчого часопису «Вісник Книжкової палати України» у 2001 р. з'явилося три рецензії.

На жаль, з невідомих причин київські фахові книгознавчі видання «не помітили» іншого бібліографічного показника, який є чи не першим у галузі релігійної літератури та періодики.

У 2000 р. у Львові вийшов у світ «Індекс української католицької періодики Галичини. 1871–1942», автором-укладачем якого є Андрій Кравчук. Бібліографічні показники, особливо ті, котрі стосуються розкриття змісту періодичних видань завжди потребують тривалої копіткої роботи й високого професіоналізму. У даному випадку перед укладачем постало завдання – зібрати вцілілі в часи тривалого замовчування і фактичного винищення релігійні часописи Східної Галичини для опрацювання їх *de visu*.

Складність завдання полягала ще й у широті і новизні для пострадянської України тематики, відсутність будь-яких методичних порад щодо укладання такого типу бібліографічних видань. Укладач мав вирішувати методичні проблеми стосовно його структури, особливостей подачі бібліографічної інформації, системи допоміжних показників.

Автор-укладач «Індекса» А. Кравчук успішно вправся з труднощами, бо мав відповідну фахову підготовку.

Він народився у 1954 р. у Монреалі у родині вихідців з Тернопільщини. Ступені бакалавра з лінгвістики (1976 р.) та богослов'я (1979 р.) здобув у університеті Монреаля, поглиблено вивчав моральну теологію у Римі (1984 р.). Його наукові студії пов'язані з вивченням та розкриттям етичних засад діяльності Митрополита Андрея Шептицького. У 1989 р., як стипендіат Асоціації університетів і коледжів Канади (стипендія надається найбільш обдарованим молодим науковцям), А. Кравчук проводив розшуки матеріалів для докторської дисертації в Україні, тоді ж почав співпрацювати з Археографічною комісією Академії наук України, викладати у відновленій у Львові Семінарії Святого Духа.

У 1990 р. захистив докторську дисертацію «Соціальна теорія і християнська практика у творах Митрополита Андрея Шептицького».

А. Кравчук має досвід підготовки до видання архівних документів. У 1987–88 рр. брав участь у підготовці і випуску творів Митрополита Шептицького у Канаді, у 1995–99 рр. у Львові був редактором, автором концепції видання, вступних статей, коментарів до збірника документів «Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Документи і матеріали. 1899–1944» у двох томах, трьох книгах, які видані видавництвом «Свічадо».

З 1995 р. у коло наукових інтересів А. Кравчука входить і робота над бібліографією галицької католицької періодики. У 1996 р. з'являється перша публікація «Релігійна періодика Західної України. 1871–1939 у бібліотеці Стефаніка у Львові» (Логос, 1996. – Т. 37. Ч. 1–4). Кілька років перед тим у Канаді він от-

Ковба Жанна Миколаївна, канд. іст. наук, доцент кафедри організації видавничої справи, поліграфії, книгорозповсюдження НТУУ «КПІ».

римав спеціальну відзнаку з бібліографії за бібліографічні покажчики документів і рідкісних видань у бібліотеці семінарії Святого Духа в Оттаві та покажчики джерел і літератури до своєї докторської дисертації.

Нині А. Кравчук одночасно є професором університету Святого Павла в Оттаві і Львівської Богословської Академії.

Рецензований довідник «Індекс української католицької періодики Галичини. 1871–1942» стосується богословської науки, яка в Україні не існувала, впродовж десятків років радянської влади не вживався і сам термін «богослов'я». Навіть у сучасних «Літописах книг» Книжкової палати України подається рубрика «Теологія, релігія, атеїзм».

У останнє десятиріччя в умовах масового релігійного ренесансу, хаотичного будівництва храмів, розбудови релігійної освіти, заміни у вузах курсів атеїзму на релігієзнавство, врешті, міжконфесійного протистояння терміни набувають особливого значення.

А. Кравчук, богослов та лінгвіст за освітою, реально і тверезо оцінює ситуацію. Він слушно вважає, що процес відновлення релігійних наук відбувається на тлі загальної кризи у суспільстві. Кризові ситуації істотно гальмують наукові контакти навіть професіоналів. До того ж укладач використовує відносно нову назву для бібліографічних видань в Україні «Індекс» (загальноновживано – покажчик).

Індекс же стійко асоціювався, особливо у істориків, книгознавців, з негативно забарвленим «Індексом заборонених книг». А. Кравчук, розуміючи ситуацію, пояснює термін. Передмова до довідника починається зі слів: «Перше слово про титул. У гуманітарних та суспільних науках термін індекс означає систематичний покажчик статей і рецензій з вибраної наукової періодики».

Одночасно А. Кравчук подає перелік пов'язаних з темою бібліографічних індексів-покажчиків різних авторів, серед них виділяє праці українських авторів з діаспори, це дозволяє йому без зайвих пояснень виявити інформаційну ситуацію стосовно богословської періодики Галичини. Основну ж увагу укладач «Індкса» зосереджує на сприянні бібліографічному пошуку у праці дослідника.

У передмові – сім сторінок тексту включно з посиланнями – чотири структурованих, виділених символами розриву, взаємодоповнюючих розділів-главок.

У першому – крім пояснення титула, опису інформаційної ситуації – визначається цільове призначення покажчика. Визначається знову ж на основі інформаційних потреб вітчизняних користувачів і мотивації самого укладача. «Натхнення до праці над «Індексом» були різні...» А. Кравчук називає два основних: перервану джерелознавчу роботу в Україні та її продовження в діаспорі у середовищі світової богословської науки, що плідно розвивалася.

І як коротке резюме «...сьогодні богословська наука в Україні стоїть перед завданням пізнавати своє минуле та робити повноцінний внесок у світову науку. Цей Індекс є спробою допомогти в піднесення рівня знань про нашу релігійну спадщину та відкрити нові напрямки досліджень».

У другому розділі передмови подано характеристику періодичних видань, обраних укладачем, пояснюються мотиви вибору. У покажчику подано 8 тис. чисел і посилань з 19 греко-католицьких журналів та альманахів, які друкувалися у 1871–1942 рр. Укладач подає хронологію 19 богословських журналів – «стовпів» галицької богословської періодики – таких, як «Богослов'я», заснованого у 1923 р. Митрополитом Шептицьким (хронологія розписаних журналів подана у дуже зручній та інформативній для дослідників схемі).

Ці видання розкривають формування, розвиток богословської, додам також – історико-філософської думки в Галичині за 70 років.

Пояснюючи, чи вся католицька періодика означеного періоду включена в «Індекс», А. Кравчук інформує, з яких причин, які видання даного періоду не увійшли до покажчика і які в майбутньому могли би стати предметом окремих індексів:

- архієпархіальні та єпархіальні відомості, у яких містяться пастирські посилання та звернення, постанови, розпорядження, положення, повідомлення тощо;
- популярні католицькі журнали;
- діаспорна релігійна періодика.

У третьому розділі-главці подано принципи тематичного поділу матеріалу, його зумовленості специфікою історичної спадщини.

«Починаючи упорядкування матеріалу і визначаючи тематику, ми керувалися схемою загальноприйнятого поділу богословських наук, але остаточний поділ викристалізувався відповідно до наявного матеріалу. Зі самого матеріалу ясно, що сьогоднішні концепції і категорії церковно-релігійної проблематики не завжди ототожнюються з колишніми. Тому пропонуємо такий тематичний поділ, який, на нашу думку, представляє раціональний і практичний поділ матеріалу у формі, яка також віддзеркалює історичну специфіку цієї спадщини».

Буквально у чотирьох абзацах читачеві-користувачу лаконічно подано ключ, яким відкриваються «двері бібліографічного пошуку».

Довідник тематично-хронологічний. 8 тис. чисел і посилань згруповано у трьох частинах:

1. Богословські та допоміжні науки.
2. Священічне життя (з окремою частиною «повіді»).
3. Події, люди, хроніка.

Кожна частина складається з тематичних розділів. Їх загалом 35. Так, частина «богословські та допоміжні науки» має 11 розділів: «Біблія», «Богослов'я», «Літургіка та обрядові справи», «Історія церкви», «Каноніч-

не право», «Філософія», «Богословська освіта», «Загальна історія», «Мова і література», «Мистецтво, музика», «Соціальні науки».

Автор-укладач пояснює і застерігає: «Кожний розділ представляє хронологічний розвиток даної теми. Хронологія встановлена тут на підставі двох категорій: року і сторінки». Дослідник вважає, що цей хронологічний принцип упорядкування розділів не може бути абсолютно історичною хронологією, з огляду на такі міркування:

«1) в межах одного року, в якому друкувалися різні журнали, кожний випускався окремими номерами з різною періодичністю;

2) не всі журнали дотримувалися хронологічного порядку...

3) інші... друкувалися нерегулярно, так що рік видання і том часто не співпадали».

Для прагматичного сучасного читача-дослідника визначальною є мінімальна витрата часу на пошук необхідної інформації при одночасному отриманні максимальної кількості інформації за досліджуваною темою.

Довідник зручний у користуванні. Читача-дослідника цікавить, припустимо, питання мови і літератури? За 10–15 хвилин уважного перегляду він дізнається, що з 19 богословських журналів практично усі торкалися цієї теми. З 1871 до 1938 рр. було опубліковано 113 статей, 69 рецензій на книжкові видання з цієї тематики, а журнал «Нива» вів спеціальну рубрику «Куток мови». Читач-дослідник дізнається, що на сторінках богословських журналів друкувалися Богдан Лепкий, Михайло Возняк, Іван Огієнко.

Може постати й таке питання – чи охоплюють 35 тематичних розділів усю проблематику, яка цікавити-ме потенційних дослідників? Упорядник враховує можливу ситуацію, пояснюючи, що дослідження можуть бути вузькотематичними. Він же подає першооснову бази даних. Так, історика чи політолога цікавлять міжетнічні взаємини? До їхніх послуг розділи: «Соціальна нива», «Міжконфесійні та міжобрядові справи», «Церковно-державні справи».

До послуг читача покажчики: іменний, географічний (українські та європейські).

Останній розділ передмови ніби заключний акорд. Це незвичайний текст для передніх слів, передмов у довідкових та й інших виданнях радянського, почасти й пострадянського періодів. Це особиста інформація про роботу над виданням, подяки особам, установам, які допомагали, підтримували. Читач дізнається про сім років праці над довідником. І видавці, і укладачі покажчиків, та й більшість читачів-науковців добре уявляють, що стоїть за словами подяки А. Кравчука тим, хто його підтримував «у різних, прирізних стиканнях з застійними і постзастійними реаліями та авантюрами».

Перелік прізвищ консультантів, бібліотекарів-практиків, які брали участь у проекті, промовляє сам за себе.

А. Кравчук зумів об'єднати довкола проекту видання багатьох знаних в Україні фахівців. Для українотереного читача та українського читача з діаспори знаковими є прізвища консультантів проекту: відомого бібліографа Мирослава Мороза, історика-академіка Ярослава Дашкевича, директора львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка Лариси Крушельницької, головного бібліографа цієї ж бібліотеки Люїзи Льницької, головного бібліографа Наукової бібліотеки Львівського національного університету Віталія Кутика.

Знижує цінність якісної, інформативної подачі матеріалу ігнорування А. Кравчуком і видавцями абзацподілу (передмова), візуальної специфіки шрифтів.

На жаль, не завжди укладач враховує тезаурус читачів, а отже специфіку сприймання інформації. Істотним комунікативним бар'єром для сучасних читачів-користувачів Центральної і Східної України (навіть для Галичини), які спеціально не досліджували питання багатоконфесійності і обізнані з історією церкви на рівні вузівських курсів, буде назва видання. Адже йдеться не про українську католицьку періодику, а про українську греко-католицьку періодику.

Читача, особливо пострадянського, застановить, що розділ під назвою «Православна церква та релігія в СРСР» починається публікаціями з 1882 р. Певно, цей розділ мав би називатися «Православна церква та релігія в Росії та в СРСР».

Часом впадає в око ігнорування існуючих правил бібліографічного опису та системи знаків, які використовуються згідно з правилами при поділі області й елементів опису.

Окремого зауваження потребує ігнорування видавництвом інформаційних потреб фахівців, які займаються поширенням книжок: книготорговців, бібліотекарів. Йдеться про обов'язковість, а також якість видавничих анотацій. У даному разі вона просто відсутня. Після неповного бібліографічного опису (назва видавництва в описі не тотожна назві на титульній сторінці) лаконічне «Тематичний каталог статей у релігійних виданнях» (у вихідних даних взагалі подано: «Довідкове видання») дезінформує, відбиває у потенційного продавця та індивідуального покупця будь-яке бажання діяти – тобто продавати, купувати, рекомендувати.

З огляду на потреби бібліотекарів, книгорозповсюджувачів, покупців потрібна анотація з вказівкою на основне і додаткове читацьке призначення. Адже довідник може бути корисним не лише богословам, дослідникам церкви, але й філологам, журналістам, історикам, філософам.

Наведені зауваження в жодному разі не знижують наукової та інформаційної цінності, не буде перебільшенням сказати, піонерської праці А. Кравчука, котра посяде гідне місце в українській бібліографії.